

Sosyal Darwinizmi duymuşsunuzdur. Doğada ve toplumda güçlü olanın güçsüzü ortadan kaldıracığı en azından yenebileceği anlayışına dayanır. Yıllarca bu anlayış doğada olup bitenin insan toplumuna kopyalanması olarak açıklandı ve eleştirildi. Doğada nasıl güçlü olan güçsüz olanı kovuyor ve hatta öldürüyorsa, benzerinin insan topluluklarında da geçerli olduğu savunuluyordu.

Doğada hayvanların hareket tarzı konusunda farklı bir görüş olabileceğini düşünmemiştim. Görüldüğü kadarıyla doğada darvinizm ya da güçlü olanın hayatta kalması geçerliydi ama aynı anlayış insan toplumuna uygulanamazdı.

Doğada darvinizmin bilinen yorumunun tersini savunan bir anlayış da varmış. Buna göre hayvan gruplarının tek değil birlikte davranması az görülen bir olay değilmiş. Mesela arılar, karıncalar, filler, kurtlar grup halinde ya da birlikte davranma konusunda verilebilecek ilk örneklerdir. Aslında bu anlayışla da Darwin'deki "güçlü olan hayatta kalır" anlayışı doğrulanıyor ama burada güçlülük kolektif davranış sonucu ortaya çıkıyor. Herhangi bir tehlikeye karşı diyelim filler toplu halde davrandıklarında hayatta kalma şansları artıyor. Güçlü olmaya toplu davranarak ulaşıyorlar.

Bırakın insan topluluklarını doğada bile "her koyun kendi bacağından asılır" anlayışı bulunmuyor.

Toplu davranış yerleşmiş bir ahlaktır denilebilir ve belirgin avantajları vardır.

Hayvanların davranışlarını içeren filmler izlemiştinizdir. Leopar ya da aslan tek kalan bizona saldırır, toplu olanlara saldıramaz çünkü onlar bir araya toplanıp kendilerini savunurlar.

Birkaç kaplan bir filin hakkından gelebilir ama birkaç tanesine birden saldıramaz.

Bu görüşü ilk ortaya atan kişi hayvanların davranışları konusunda araştırmalar yapan Kropotkin, anarşizmin kurucularından birisidir.

Konu fena halde ilgimi çekti. Dünyada hakkında yazılmamış konu bulunmadığına göre bununla ilgili olarak mutlaka en azından bir kitap olmalıydı. Varmış, İngilizcesi 20 yıl önce çıkmış, Almancaya çevrilmiş, bulup aldım ama ne zaman okurum bilmem.

Burada “güçlü olan hayatta kalır” anlayışının farklı yorumu vardır ve sadece yorum değil örneklerle de toplu davranışın daha güçlü olmaya yol açabileceği gösterilir.

Evrim kuramıyla ilgili olarak daha önce yazmıştım: evrim canlının pasif bir değişmesi değildir. Kurama göre çevresine uyum sağlayabilen canlı yaşar, bunu yapamayan yaşayamaz. Gerçekte ise canlı kendi hayat şartlarını bir oranda kendisi oluşturur ya da kendi evrimine müdahale eder. Bunda başarılı olursa yaşamayı sürdürür başarılı olamazsa yaşayamaz. Co-evolution olarak da anılan bu anlayışın en gelişmiş hali insanın evriminde görülür.

Bir kere insanın değil insan topluluklarının evrimi vardır çünkü insan tarihinin hiçbir döneminde yalnız yaşamamış, daima grup halinde yaşamıştır. Grup küçük ya da büyük olabilir ama tarih boyunca tek insandan değil insan gruplarından söz edilebilir.

İnsanlar kendi evrimlerine müdahale ederler.

Mesela yaşanan bölgede kıtlık başlamışsa, yağmurun az yağması nedeniyle yiyecek bulmak ya da yetiştirmek zorlaşmışsa, ya burada kalmayı sürdürürsünüz ve hayatta kalamazsınız ya da yer değiştirip karnınızı daha kolay doyurabileceğiniz yerler ararsınız.

Burada yer değiştirmek, evrime müdahaledir. Çevre şartlarının değişmesi sonucunda pasif davranmak değil, aktif olmaktır. Grup halinde yaşamak bu müdahalenin daha kolay olmasını sağlar.

Canlıların evrimi var, bu gerçektir; eksik olan, bu evrimin canlının da müdahalesini içeren aktif bir süreç olmasıdır.

Bu bağlamda insan sadece doğanın değil aynı zamanda kendisinin ürünüdür. Doğaya bağımlılık ortadan kalkmamakla birlikte yüzyıllar öncesine göre ciddi oranda azalmıştır. İnsanın kendisinin eseri olması eskisine göre daha fazladır.

Doğaya bakın...

Çok eskiden doğa büyük oranda insandan bağımsızdı, şimdi öyle değildir. Şimdiki doğa büyük oranda insanın eseridir; düzenlenmesiyle, kirlenmesiyle, tahrip edilmesiyle insanın eseridir.

Burada aklıma kafası çalışmayan islamcı kesimden evrimle ilgili bir soru geldi: insan evrim sonucu gelişmişse, bu evrim neden sürmüyor?

Evrim sürüyor. Anlaşılması gereken, insanın kendi evrimini artan oranda daha fazla belirlemesidir. Mesela cep telefonlarıyla birlikte zaman ve yer kavramları eski anlamını kaybetti. Herkese, her zaman ve her yerde ulaşabiliyorsunuz. Cep telefonu olmadan hayat başka türlüydü. İnsanın kendi üretimi insan hayatını önemli oranda etkiledi.

Bu da evrimin bir çeşididir ve İslamcıların inandığı ulu varlıktan bağımsız gerçekleşmiştir.

Okudukça insanın karşısına önceden hiç düşünmediği konular çıkıyor ve bu nedenle de okumanın sonu bulunmuyor.

Bizimki gibi okumaya pek ilginin bulunmadığı bir ülkede bunu anlatabilmek zordur.

Kitapların pahalı olduğu gerekçesine inanmıyorum çünkü biraya, rakıya, sigaraya para bulan insanın kitaba da para bulabilmesi gerekir. Gerçekten parası olmayanlar ise kütüphanelerden yararlanabilirler ya da tanıdığımız bu tür insanlardan kitap parası almıyoruz. Önemli olan okusunlar.

Nietzsche'yi severim. Birkaç yıl önce Türkçe kitaplar satan bir sergide yeni çevirilerini gördüm, neredeyse hepsini topladım. Sonra fiyatlarına baktım, üzerimde bu kadar para yoktu. Bir bölümünü yerine bıraktım. Kitapçı yanıma gelip, neden bıraktığımı sordu. "Bu kadar param yok" dedim. "Al abi al, sen okursun" dedi, bıraktıklarımı toplayıp bana verdi.

Gerçek kitapçılar böyle oluyor.

Benzer bir durumu yıllar önce Almanya'da bir kitapçıda yaşamıştım. Şimdi artık fazla bulunmayan Türkçe kitaplar satan bir dükkandı. Girdim, raflar arasında dolaştım, aradığımı bulamayınca bir kere daha dolaştım. Adam yanıma gelip ne aradığımı sormuştu. "Faulkner arıyorum" dedim. Raflar arasında bir de o dolaştı, benim gibi bulamadı.

"İşe bak, Faulkner yok, biz de burada kitapçıyız diye geçiniyoruz" demişti.

Böyle birinden birkaç kitap alınmadan gidilmezdi.

Kars'ta kurulan bin halk kütüphanesine bütün kitaplarımızdan birkaç tane gönderdik. Başka destek olanlar da varmış ve bu son derece iyi bir şeydir.